

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Навчально-науковий інститут інформаційних технологій

Кафедра товарознавства та техногенно-екологічної безпеки

Затверджую

Вченою радою ННІТ

Протокол від 05.11.2021 р. № 8

Голова

вченої ради А.Ю. Горбовий

Методичні вказівки

до семінарських занять та індивідуальної роботи

з навчальної дисципліни «Екологічна безпека»

для підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

(денної та заочної форми навчання)

галузі знань 08 «Право», 29 «Міжнародні відносини»

спеціальності 081 «Право», 293 «Міжнародне право»

статус дисципліни: обов'язкова

освітні програми: «Правове регулювання публічних та

приватних відносин», «Міжнародне право»

Ірпінь – 2021 р.

Методичні вказівки до семінарських занять та індивідуальної роботи з навчальної дисципліни «Екологічна безпека» складені робочої програми навчальної дисципліни, затвердженої в 2021 р.

Укладач:

Авраменко Н.Л., к.т.н., завідувач кафедри товарознавства та техногенно-екологічної безпеки

Розглянуто та схвалено кафедрою товарознавства та техногенно-екологічної безпеки, протокол від « 1 » листопада 2021 р. № 3 .

Завідувач кафедри
товарознавства та
техногенно-екологічної
безпеки

Н.Л. Авраменко, доцент,
к.т.н.

ЗМІСТ

Передмова	4
Методичні вказівки до семінарських занять	5
Семінарське заняття 1	5
Семінарське заняття 2	5
Семінарське заняття 3	6
Семінарське заняття 4	7
Семінарське заняття 5	8
Семінарське заняття 6	9
Семінарське заняття 7	10
Семінарське заняття 8	10
Семінарське заняття 9	11
Семінарське заняття 10	12
Індивідуальна робота	13
Рекомендована література	14

Передмова

Ефективною формою організації навчання у закладах вищої освіти є семінарські заняття, що передбачають знання не лише лекційного матеріалу, а й самостійне опрацювання студентами окремих тем і проблем відповідно змісту навчальної дисципліни та обговорення результатів цього вивчення, представлених у вигляді тез, повідомлень, доповідей, рефератів тощо.

Проведення семінарських занять дозволяє вирішувати такі дидактичні цілі:

- оптимально поєднувати лекційні заняття із систематичною самостійною навчально-пізнавальною діяльністю здобувачів вищої освіти, їх теоретичну підготовку з практичною;
- розвивати уміння, навички розумової праці, творчого мислення, уміння використовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань;
- формувати у студентів інтерес до науково-дослідної роботи і залучення їх до наукових досліджень, які здійснює кафедра;
- забезпечувати системне повторення, поглиблення і закріплення знань студентів за певною темою;
- формувати уміння і навички здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності;
- здійснювати діагностику і контроль знань здобувачів з окремих розділів і тем програми, формувати уміння і навички виконання різних видів майбутньої професійної діяльності.

З навчальної дисципліни «Екологічна безпека» передбачено проведення 10 семінарських занять, два з яких – написання модульних контролів, а також виконання індивідуального завдання здобувачами вищої освіти спеціальностей 081 «Право» та 293 «Міжнародне право» ННІ права Університету.

2. Методичні вказівки до семінарських занять

Семінарське заняття № 1 (2 год.)

Тема: «Екологічна безпека: понятійно-категорійний апарат»

Мета: закріплення знань здобувачів вищої освіти з основних термінів та понять навчальної дисципліни

План

1. Структура сучасних екологічних знань.
2. Що сприяло розвитку «Екологічної безпеки» як нової навчальної дисципліни та напрямку екологічних досліджень.
3. Результати прояву екологічних небезпек.
4. Як класифікувати екологічну аварію за характером ризику?
5. Чим відрізняється екологічна катастрофа від екологічної кризи?

Перелік питань для самоконтролю

1. Що стало передумовою розвитку екології як науки?
2. Що розуміється під екологічно-конфліктною ситуацією та як її упередити?
3. Екологічна аварія та її класифікація.
4. Екологічний вибух, що являє собою та його наслідки?
5. Що таке «екологічно-небезпечний об'єкт», «екологічне лихо»?
6. Якими ознаками характеризується екологічна криза?
7. Чим відрізняється екологічна катастрофа від екологічної кризи?
8. Дайте визначення понять «екологічна безпека» і «екологічна небезпека».

Рекомендована література [3, 7, 17, 22, 26]

Семінарське заняття № 2 (2 год.)

Тема: «Екологічна безпека – складова національної безпеки»

Мета: розглянути екологічну безпеку як безумовну складову національної безпеки; закріплення знань здобувачів вищої освіти основних природоохоронних принципів

План

1. Чинники впливу на національну безпеку.
2. Причини екологічних проблем в Україні та техногенних аварій/катастроф.
3. Ціннісний зміст поняття «екологічна безпека».
4. Багатовимірність проблем екологічної безпеки.
5. У чому суть природоохоронних принципів – історизму, системності, суспільної доцільності, біосферизму, адаптації, планетарної єдності, сталого (стійкого) розвитку і екологічної безпеки?
6. Основні інструменти державної екологічної політики.

Перелік питань для самоконтролю

1. Місце екологічної безпеки в системі національної безпеки.
2. Основні причини виникнення техногенних аварій і катастроф в Україні.
3. Як пов'язані загрози національної безпеки з національними інтересами України?
4. В чому полягає національний екологічний інтерес?
5. В чому полягає сутність основних природоохоронних принципів: історизму, системності, суспільної доцільності, біосферизму, адаптації, планетарної єдності, сталого розвитку та екологічної безпеки.

Рекомендована література [2, 15, 23, 26, 27]

Семінарське заняття № 3 (2 год.)

Тема: «Екологічна безпека – передумова сталого розвитку суспільства. Наукові засади раціонального природокористування»

Мета: закріплення знань здобувачів вищої освіти з ресурсно-екологічної безпеки, передумов та цілей сталого розвитку, основних принципів природокористування

План

1. Ресурсно-екологічна безпека України: означення, принципи та стратегія.
2. Передумови виникнення сталого розвитку.
3. Принципи, індикатори та цілі сталого розвитку.
4. Концепція ризикорієнтованого підходу.
5. Класифікація ризику за ступенем його припустимості.
6. Економічний, еколого-економічний та соціоекологічний принцип природокористування.
7. Принципи раціонального природокористування.
8. Макроекономічні показники ресурсно-екологічного потенціалу України.

Перелік питань для самоконтролю

1. Які системні дослідження сприяли сприйняттю світовою спільнотою сталого розвитку як необхідного шляху людської цивілізації?
2. Причини виникнення ідеї сталого розвитку суспільства.
3. Принципи сталого розвитку.
4. Поясніть суть індикаторів сталого розвитку.
5. Які на Вашу думку шляхи досягнення цілей сталого розвитку (6, 7, 11, 12, 13, 14, 15, 17), що прямо чи опосередковано впливають на стан екологічної безпеки?

6. Як класифікувати ризик за ступенем його припустимості?
7. В чому полягає суть еколого-економічної моделі ринкових реформ.
8. Концептуальні засади сучасної стратегії природокористування.
9. Макроекономічні показники ресурсно-екологічного потенціалу України.

Рекомендована література [3, 7, 14, 17, 22, 24-26, 31, 33, 40]

Семінарське заняття № 4 (2 год.)

Тема: «Моніторинг та нормування в екологічній безпеці»

Мета: закріплення знань здобувачів вищої освіти щодо ролі моніторингу та екологічного нормування як основи безпеки довкілля та економічного механізму природокористування

План

1. Моніторинг: означення, рівні, завдання.
2. Характеристика Глобальної Системи Моніторингу НПС.
3. Показники екологічного нормування: означення та сфера застосування.
4. Здоров'я населення та стан біорізноманіття як результат екологічної безпеки України

Перелік питань для самоконтролю

1. Оцініть стан біологічного різноманіття України.
2. Назвіть основні чинники впливу на стан здоров'я населення України.
3. Передумови створення Глобальної Системи Моніторингу НПС.
4. Охарактеризуйте рівні моніторингу.
5. Вимоги до нормування якості НПС України.
6. Обґрунтуйте застосування показників екологічного нормування в світлі національної безпеки України.

Рекомендована література [4, 26, 30, 40]

Семінарське заняття №5 – написання проміжного контролю 1.
Мета: контроль знань здобувачів вищої освіти з Тем 1-5.

Перелік питань для поточного контролю знань № 1
/модульної контрольної роботи

1. Передумови виникнення «Екологічної безпеки» як галузі знань.
2. Мета та завдання навчальної дисципліни «Екологічна безпека».
3. Структура сучасних екологічних знань.
4. Результати прояву екологічних небезпек.
5. Як класифікувати екологічну аварію за характером ризику?
6. Чим відрізняється екологічна катастрофа від екологічної кризи?
7. Чинники впливу на національну безпеку.
8. Причини екологічних проблем в Україні та техногенних аварій/катастроф.
9. Ціннісний зміст поняття «екологічна безпека».
10. У чому суть природоохоронних принципів – історизму, системності, суспільної доцільності, біосферизму, адаптації, планетарної єдності, сталого (стійкого) розвитку і екологічної безпеки?
11. Основні інструменти державної екологічної політики.
12. Сталий розвиток суспільства та проблеми реалізації його ідей.
13. Ризик: означення, розрахунок, класифікація.
14. Ресурсно-екологічна безпека України: означення, принципи та стратегія.
15. Принципи, індикатори та цілі сталого розвитку.
16. Концепція ризикорієнтованого підходу.
17. Класифікація ризику за ступенем його припустимості.
18. Економічний, еколого-економічний та соціоекологічний принцип природокористування.
19. Принципи раціонального природокористування.
20. Макроекономічні показники ресурсно-екологічного потенціалу України.
21. Природні ресурси та їх класифікація.
22. Моніторинг: означення, рівні, завдання.
23. Характеристика Глобальної Системи Моніторингу НПС.
24. Показники екологічного нормування: означення та сфера застосування.
25. Здоров'я населення та стан біорізноманіття як результат екологічної безпеки України

Рекомендована література [2- 4, 7, 14, 15, 17, 22, 23-27, 30, 31, 33, 40]

Семінарське заняття № 6 (2 год.)

Тема: «Техніко-технологічні засади екологічної безпеки. Оцінка впливу на довкілля»

Мета: закріплення знань здобувачів вищої освіти з техніко-технологічних засад екологічної безпеки та оцінки впливу на довкілля, а також сучасних видів науково-практичної діяльності людини в галузі екологічної безпеки

План

1. Класифікація відходів.
2. Технології знешкодження та утилізації відходів.
3. Екологічна паспортизація підприємств.
4. Сучасні види науково-практичної діяльності в галузі екологічної безпеки: екологічний менеджмент, екологічний аудит, екологічний маркетинг, екологічний інжиніринг, екологічна сертифікація, екологічне маркування, екологічне ліцензування.
5. Організація оцінки впливу на довкілля.

Перелік питань для самоконтролю

1. Чому нераціонально забруднювати НПС з екологічної та економічної точок зору?
2. Пріоритети державної політики у сфері поводження з відходами.
3. Класифікація відходів та їх структура.
4. Назвіть основні процеси очищення газодимових викидів.
5. Які існують способи утилізації твердих побутових відходів і сміття?
6. Що передбачає процедура оцінки впливу на довкілля?
7. Назвіть складові звіту з оцінки впливу на довкілля.
8. Яким чином здійснюється оцінка транскордонного впливу на НПС?
9. Види правопорушень у сфері оцінки впливу на довкілля.
10. Суть сучасних видів науково-практичної діяльності людини в галузі екологічної безпеки.

Рекомендована література [6, 8, 10, 26, 38, 40]

Семінарське заняття № 7 (2 год.)

Тема: «Економічний механізм управління екологічною безпекою»

Мета: закріплення знань здобувачів вищої освіти з економічного механізму управління екологічною безпекою, а також практичне застосування законодавства України з визначення екологічних податків

План

1. Економічні чинники екологічної кризи в Україні.
2. Механізм відшкодування збитків.
3. Механізм запобігання збиткам.
4. Передумови застосування основних ефективних економічних механізмів щодо екологічної безпеки України.
5. Практичне завдання: «Обрахунок екологічних податків».

Перелік питань для самоконтролю

1. Назвіть основні складові економічного механізму управління екологічною безпекою.
2. Територіальні, галузеві та поресурсні екологічні нормативи.
3. Збитки: механізми відшкодування та запобігання.
4. Які Ви знаєте пільги, спрямовані на розвиток екологобезпечних виробництв?
5. Хто є платниками екологічного податку?
6. На основі чого здійснюється обрахунок екологічних податків?
7. Порядок сплати екологічних податків.

Рекомендована література [12, 16, 26, 32, 36, 37, 39, 40]

Семінарське заняття № 8 (2 год.)

Тема: «Економічна та соціальна ефективність природоохоронної діяльності»

Мета: закріплення знань здобувачів вищої освіти із визначення та природи збитків від забруднення НПС, а також встановлення економічного ефекту від здійснення природоохоронної діяльності

План

1. Різновиди збитків від забруднення НПС.
2. Розрахунок збитків за наднормативні викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря
3. Розрахунок розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок наднормативного скиду забруднюючих речовин у водний об'єкт зі зворотними водами.
4. Розрахунок розмірів відшкодування збитків, заподіяних забрудненням земельної ділянки.

5. Практичне завдання: «Визначення економічного ефекту природоохоронної діяльності».

Перелік питань для самоконтролю

1. Що таке економічні збитки від забруднення НПС?
2. Види збитків та їх суть.
3. Методики обрахунку збитків від забруднення компонентів довкілля.
4. Яким чином розраховують економічну ефективність природоохоронної діяльності?
5. В чому суть соціальної ефективності від здійснення природоохоронних заходів?

Рекомендована література [18, 19, 20, 40]

Семінарське заняття № 9 (2 год.)

Тема: «Державне управління у галузі екологічної безпеки»

Мета: закріплення знань здобувачів вищої освіти організаційно-правових засад екологічної безпеки та видів відповідальності за екологічні правопорушення

План

1. Державна система екологічної безпеки України.
2. Основні принципи реформування державної екологічної політики.
3. Міжнародні угоди в галузі екологічної безпеки.
4. Джерела екологічного права в Україні.
5. Структура держуправління в галузі екологічної безпеки.
6. Активна та пасивна еколого-правова відповідальність.

Перелік питань для самоконтролю

1. Яка роль Державної служби з надзвичайних ситуацій у формуванні системи екологічної безпеки?
  2. Назвіть основні закони України в галузі екологічної безпеки.
  3. Практична реалізація екологічних прав та обов'язків в межах правового поля України.
  4. Структура системи державного управління в галузі екологічної безпеки.
  5. Завдання Державної екологічної інспекції.
  6. Підприємство 10 років щомісяця забруднює НПС в кількості 100 т, сплачуючи при цьому всі види відповідних платежів. Визначте вид еколого-правової відповідальності.
  7. До якого рівня управління належить встановлення нормативів ГДС і ГДВ? Чому?
  8. Спеціально уповноважені державні органи в галузі екологічної безпеки.

Рекомендована література [5, 10, 11, 17, 22, 26, 40]

Семінарське заняття №10 – написання проміжного контролю 2.
Мета: контроль знань здобувачів вищої освіти з Тем 6-12.

**Перелік питань для поточного контролю знань № 2
/модульної контрольної роботи**

1. Класифікація відходів та їх структура.
2. Екологічні технології та виробництва.
3. Чому нераціонально забруднювати НПС з екологічної та економічної точок зору?
4. Сучасні види науково-практичної діяльності в галузі екологічної безпеки: екологічний менеджмент, екологічний аудит, екологічний маркетинг, екологічний інжиніринг, екологічна сертифікація, екологічне маркування, екологічне ліцензування
5. Технології знешкодження та утилізації відходів.
6. Екологічна паспортизація підприємств.
7. Організація оцінки впливу на довкілля.
8. Економічні чинники екологічної кризи в Україні.
9. Основні складові економічного механізму екологічної безпеки.
10. Обрахунок екологічних податків.
11. Економічні збитки від забруднення НПС: означення та види.
12. Ефективність природоохоронної діяльності.
13. Розрахунок збитків за наднормативні викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря.
14. Розрахунок розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок наднормативного скиду забруднюючих речовин у водний об'єкт зі зворотними водами.
15. Розрахунок розмірів відшкодування збитків, заподіяних забрудненням земельної ділянки.
16. Визначення економічного ефекту природоохоронної діяльності.
17. Основні принципи Закону України «Про охорону НПС».
18. Екологічні права та обов'язки громадян України.
19. Державне управління у галузі охорони НПС та раціонального природокористування.
20. Яка роль Державної служби з надзвичайних ситуацій у формуванні системи екологічної безпеки?
21. Назвіть основні закони України в галузі екологічної безпеки.
22. Структура системи державного управління в галузі екологічної безпеки.
23. Завдання Державної екологічної інспекції.
24. До якого рівня управління належить встановлення нормативів ГДС і ГДВ? Чому?
25. Спеціально уповноважені державні органи в галузі екологічної безпеки.
26. Що таке екологічна етика та екологічна культура?

27. Інституалізація екологічної освіти в Україні.
28. Проаналізуйте основні чинники, які негативно впливають на результати освітнього процесу з екологічної освіти.
29. Особливості екологічного виховання, формування екологічних переконань.
30. Основні засади свідомої екодіяльності та її виміри.
31. Роль партій та громадських об'єднань у розв'язанні проблем екологічної безпеки України.
32. Основні напрями діяльності неурядових екологічних організацій і рухів.
33. Роль ЗМІ в забезпеченні екологічної безпеки України.
34. Напрями та історія розвитку міжнародного співробітництва.
35. Співробітництво України з міжнародними інституціями в галузі екологічної безпеки

Рекомендована література [1, 5, 6, 8, 10-12, 16-20, 22, 26, 32, 36-40]

Індивідуальна робота

Здобувачі вищої освіти готують доповідь на тему «Стан екологічної безпеки місцевості проживання».

План індивідуально-консультаційної роботи

1. Основні джерела забруднення.
2. Екологічні проблеми.
3. Стан здоров'я населення.
4. Шляхи вирішення екологічних проблем.
5. Пропозиції до покращення стану екологічної безпеки (з позиції свого майбутнього фаху).

Робота прикріплюється на перевірку в дистанційний курс на Порталі дистанційної освіти Університету.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Гладка Л.І. Світовий досвід та співробітництво України у сфері охорони навколишнього середовища/ Л.І. Гладка, А.С. Шаляпіна. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92129/15-Hladka.pdf?sequence=1>
2. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення : монографія / Криштанович М.Ф., Пушак Я.Я., Флейчук М.І., Франчук В.І. Львів : Сполом, 2020. 418 с.
3. Дяків В.О. Екологічна безпека: Навчальний посібник/ В.О. Дяків Львів: Вид-во ПП «Кварт», 2011. 90 с.
4. Екологічний моніторинг (Бібліотека Всеукраїнської екологічної ліги) / Упорядники: Тимочко Т.В., Куруленко С.С., Мальований М.С. – Ніжин: ТОВ Вид."Аспект- Поліграф", 2008. 36 с.
5. Закон України «Про охорону НПС». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 41, ст.546. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1264-12#Text>.
6. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 29, ст.315. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>.
7. Зеркалов Д.В. Екологічна безпека: управління, моніторинг, контроль: Посібник / Д.В.Зеркалов. К.: КНТ, Дакор, Основа, 2007. 412 с.
8. Клименко М.О. Техноекологія: Навч. посіб. / М.О. Клименко, І.І. Залеський. К.: ВЦ«Академія», 2011. 256 с.
9. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля / Упорядник: Тимочко Т.В.. Ніжин.: ТОВ Вид. "Аспект-Поліграф", 2007. 34 с.
10. Концепція реалізації державної політики у сфері промислового забруднення. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2019-%D1%80#n8>.
11. Краснова Ю.А. Право екологічної безпеки: навчальний посібник / Ю.А. Краснова. К.: ЦП «Компринт», 2019. 238 с.
12. Мельник Л.Г. Екологічна економіка / Л.Г. Мельник. Суми: ВТД "Університетська книга", 2002. 346 с.
13. Микитюк О.М. Екологія людини: Підручник. 3-є вид., випр. і доп. /О.М. Микитюк,О.З. Злотін, В.М. Бровдій. Харків: "ОВС", 2004. 254 с.
14. Морен Е. Шлях за майбутнє людства / Едгар Морен; пер. з фр. Є. Маричева. К.:Ніка-Центр, 2014. 256 с.
15. Павленко Д.Г., Семенюк Ю.В., Лисецький Ю.М. Національна безпека: поняття, складники, чинники впливу//Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Том 32 (71). № 3. 2021. С. 102-107 URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/3_2021/19.pdf. (дата звернення: 26.10.2021).
16. Податковий кодекс України (Редакція від 01.08.2021). URL:

- <http://sfs.gov.ua/nk/rozdil-viii--ekologichniy-poda/> .
17. Поняття екологічної безпеки та її місце в системі екологічного права. URL: <http://surl.li/bivti>.
18. Про затвердження Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-98#n13>
19. Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0767-09#Text>
20. Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0414-20#Text>
21. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України/ Постанова Кабінету міністрів України № 275 від 19.04.2017. URL: <https://www.dei.gov.ua/posts/269>
22. Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.11.2021).
23. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>. (дата звернення: 30.10.2021).
24. Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020". Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015: [електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
25. Трегубчук В.М. Ресурсно-екологічна безпека / В.М. Трегубчук [електронний ресурс]. URL: <http://old.niss.gov.ua/book/panorama/tregob.htm>
26. Хилько М. І. Екологічна безпека України: Навчальний посібник / М. І. Хилько. К., 2017. 266 с.
27. Хлобистов С.В. Екологічна безпека у складі національної безпеки держави / С.В.Хлобистов // Стратегічна панорама. 2004. № 1. С. 79-83.
28. Юрченко Л.І. Екологічна культура в контексті екологічної безпеки / Л.І. Юрченко. К.: Вид. ПАРАПАН, 2008. 296 с.
29. Яценко Л.Д. Екологічний складник національної безпеки: основні показники та способи їх досягнення: аналіт. доп. / Л.Д. Яценко. К.: НІСД, 2014. 52 с.
30. Яцик А.В. Екологічна безпека в Україні / А.В. Яцик. К.: Генеза, 2001. – 216 с.

Допоміжна:

31. Горлинський В.В. Філософія безпеки і сталого людського розвитку: ціннісний вимір /В.В. Горлинський. К.: Вид. ПАРАПАН, 2011. 378 с.

32. Екологічні фінанси: чи можуть вони стати інструментом покращення стану довкілля? URL: <https://ecolog-ua.com/news/ekologichni-finansy-chy-mozhut-vony-staty-instrumentom-pokrashchennya-stanu-dovkillya>.
33. Желібо Є. П. Безпека життєдіяльності: навч. посібник / Є. П. Желібо, І.С. Сагайдак. Ірпінь: УДФСУ, 2020. 256 с. (Серія “На допомогу студенту УДФСУ”; т. 59).
34. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики доля технологічної цивілізації /Г. Йонас; пер. з нім. К.: Лібра, 2001. 400 с.
35. Кисельов М.М. Концептуальні виміри екологічної свідомості / М.М. Кисельов, В.Л. Деркач, А.В. Толстоухов та ін. К.: Вид. ПАРАПАН, 2003. 312 с.
36. Черевична А. С., Орищенко І. К., Авраменко Н. Л. Реалії глобального потепління і вітчизняного оподаткування//II Молодіжний податковий конгрес [Електронне видання] : збірник матеріалів (м. Ірпінь, 26 листопада 2021 р.). – Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. – с.337-343. – PDF-формат; мережеве видання; інституційний репозитарій.
37. Черевична А.С. Податкове регулювання мінімізації забруднення НПС в сталому розвитку держави / А.А. Товстенко, А.С. Черевична, Н.Л. Авраменко //Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки [Електронне видання]: збірник тез Міжнародного податкового конгресу (м. Ірпінь, 3 грудня 2020 р.). – Ірпінь: Університет ДФС України, 2020. – С. 1359-1362.
38. Черевична А.С. Сталий розвиток і циркулярна економіка: точки дотику/ Н.Л. Авраменко, А.А. Товстенко, А.С. Черевична// Техногенно-екологічна безпека України: стан та перспективи розвитку / ТЕБ-2020 [Текст] : матеріали X Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, Ірпінь, 20-29 жовтня 2020 р. Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2020. С. 13-17.
39. Шевченко І.В. Екологічне оподаткування: зарубіжний досвід і Україна / І.В.Шевченко // Стратегічні пріоритети. 2014. № 2 (31). С. 55-60.
40. Дитанційний курс «Екологічна безпека» на Порталі дистанційної освіти Державного податкового університету: <https://moodle.nusta.edu.ua/course/view.php?id=1462>